

Náměty her a činností podporující rozvoj potřebných schopností pro úspěšný vstup dítěte do základní školy

© PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D.
Katedra primární pedagogiky
PedF UK Praha
e-mail: kropackovajana@seznam.cz

Příprava dítěte předškolního věku na úspěšný vstup do 1. třídy základní školy nespočívá v nácviu specifických dovedností (příprava na čtení, psaní, počítání atd.) či pouhém získání konkrétních vědomostí, ale jedná se o průběžnou podporu celkového rozvoje dítěte směřující k dalšímu vzdělávání. Následující výčet her a činností je jen inspirativním materiálem, jímž lze obohatit nabídku předškolního vzdělávání např. o další aktivity podporující rozvoj smyslového vnímání, obratnosti, grafomotoriky, řeči, pozornosti, paměti, myšlení atd.

- * Hledání rozdílů u obrázků (v čem se od sebe liší), lze využít např. dětských časopisů, dětských knih, nabídky materiálových listů atd. (rozvoj zrakového vnímání, rozlišování, podpora soustředěnosti atd.)
- * Skládání puzzle (rozvoj zrakového vnímání, představivosti, pozornosti, jemné motoriky, myšlení atd.)
- * Karetní hry: kvarteto (hledání stejných symbolů) černý Petr (vyhledávání dvojic) jsou vhodnou nabídkou pro skupinové činnosti (respektování pravidel, rozvoj zrakového vnímání rozlišování, pozornosti, paměti atd.)
- * Hra „Co se na mě změnilo“ (rozvoj zrakového vnímání, pozornosti i paměti). Jeden hráč, upozorní, aby si ho ostatní hráči pořádně prohlédli, a potom odejde např. na chvíli za dveře a provede na sobě nějakou změnu (např. obrátí si sundá svetr, rozepne knoflíky atd.). Přejde před ostatní hráče a ptá se jich: *Co se na mně změnilo?* Jejich úkolem je všimnout si změny. Pokud odpoví správně, tak si hráči role vymění. Nejprve je vhodné začít nápadnějšími změnami, ale později lze zařazovat i méně nápadnější změny (mírně si vyhrnout rukávy, přechesat si opačně pěšinku ve vlasech, atd.)
- * Hra nedokončené obrázky (rozvoj zrakového vnímání a rozlišování, pozornosti) Lze využít dětských časopisů, omalovánek nebo nakreslit vlastní obrázek. Úkolem dítěte je dokreslit chybějící části (např. u auta kola, u obličeje nos, u psa ocas atd.)
- * Vybarvování omalovánek (vnímání a rozlišování barev, rozvoj zrakového vnímání).
- * Hra „Na čichanou“ (vnímání a rozlišování vůní a pachů). Hráči mají zavázané oči šátkem a snaží se uhádnout dle čichu o jaký druh potravin (např. jablko, citron, okurka) nebo koření (např. hřebíček, majoránka, vanilka, skořice) se jedná.
- * Hra „Hmataná“ (hmatové vnímání souvisí s rozvojem jemné motoriky a grafomotoriky, kterou budoucí školám bude potřebovat především při nácviu psaní). Například do látkového sáčku nebo pod kus látky (např. ručník, utěrka, mikina) schováme libovolné předměty. Dítě se snaží hmatem rozeznat, o který předmět se jedná. Hru můžeme také hrát tak, že dítěti zavážeme oči šátkem a dítě si ze stolu nebo z koše vybírá různé předměty a dle hmatu se snaží určit, o jaké se jedná (míček, lžička, brčko, desetikoruna, pastelka atd.). Pokud to dítěti činí potíže, je možné mu před hrou věci ukázat, umožnit dítěti, aby si je vzalo do ruky, pojmenovalo, a teprve potom začalo hrát hru.

- ✱ Hra na kuchtíka (rozvoj chuťového vnímání). Každý kuchtík rád ochutnává, takže dokáže i poslepu poznat každé jídlo. Před hrou je třeba připravit kousky různých potravin (pokud hraje více hráčů, tak z hygienických důvodů je vhodné jednotlivé kousky napíchnout na párátko), dítěti zavážeme oči, dáme mu postupně ochutnávat různé potraviny
- ✱ Hra „Levá – pravá“ (vnímání vlastního těla a pravolevá orientace). Učitelka dává dětem slovní pokyny od jednodušších (např. zvedni levou ruku, zvedni pravou ruku) postupně ke složitějším (pravou rukou se chyt' za levé ucho, levou rukou si dej na levé koleno a pravou rukou si zakryj levé oko) a kontroluje provedení. Zpestřením hry je i výměna rolí, kdy některé z dětí dává pokyny a kontroluje správnost provedení.
- ✱ Hra „Co je vlevo, co je vpravo“ (pravolevá orientace v prostoru) Děti říkají, co vidí vlevo a co vidí vpravo. Hru je možno různě obměňovat, např. jeden z hráčů (např. učitelka) říká věci, které jsou kolem něho a děti popisují, zda jsou vlevo či vpravo (dle předchozí dohody zda vlevo od druhé osoby nebo vlevo od vlastní osoby). Další obměnou je určování stran na ploše – na obrázku, na deskové hře atd.
- ✱ Slovní hra „Na papouška“ (sluchové vnímání a rozlišování první hlásky ve slově). Hra začíná větou: Papoušek vytáhl kartu s písmenem „P“. Principem hry je vymyslet, co nejvíce slov, která začínají hláskou „P“ (např. panenka, ptáček, plot, papír, atd.).
- ✱ Hra „Kukačko zakukej“ (sluchové vnímání a rozlišování lidských hlasů). Hru je vhodné hrát ve skupince hráčů, kteří si např. sednou do kruhu, skloní hlavy a zakryjí si oči. Jeden vybraný hráč (v začátku hry - učitelka) chodí v kruhu kolem ostatní hráčů a jednomu z hráčů nenápadně zaťuká rukou na rameno nebo na záda (v ten moment se stává kukačkou), pak poodejde jinam a vyzve hráče „Kukačko zakukej“. Hráč, který získal roli kukačky, odpoví „ku, ku“. Ostatní hráči se snaží poznat, kdo z ostatních hráčů kukal.
- ✱ Hra „Kam se schoval maňásek“ (procvičení prostorového vnímání i orientace a používání předložek a dalších slovních druhů k označení umístění v prostoru). Učitelka si vezme maňásk a různě ho umísťuje v prostoru, ale tak, aby ho děti viděly a ptá se: „Kam se schoval maňásek?“. Děti odpovídají, např. „maňásek se schoval pod stolem, maňásek sedí na židli, maňásek se schoval do krabice atd.. Obměna hry spočívá ve výměně rolí, kdy maňásk schovává jedno dítě a ostatní děti popisují, kde se maňásek schovaný. Učitelka může odpovídat úmyslně chybně a sleduje, zda ji děti opraví. Tento způsob hry je u dětí oblíben.
- ✱ Hra „Skládaná“ (procvičování plošného vnímání, vnímání celku a jeho části). Starší pohled nebo nějaký obrázek rozstříháme (nejprve na poloviny, na čtvrtiny, později různorodé části) a dítě se snaží obrázek sestavit.
- ✱ Hra na rýmy (procvičování sluchového vnímání a rozlišování stejně znějících slabik procvičování rytmu). Smyslem hry je vymyslet co nejvíce rýmu ke zvolenému slovu (např. rybička, krabička, lahvička, židlička.... , váha, dráha atd.) Vhodné je střídat různě slabičná slova.
- ✱ Do denních činností zařazovat rozpočítadla (rozvoj sluchového vnímání, procvičování rytmu, rozvoj paměti atd.).
- ✱ Učitelka může vybrat např. pro děti s odkladem školní docházky v dětském časopise básničku nebo krátký text, který je psán větším písmem a nejlépe celý je psán velkými tiskacími písmeny. Úkolem dítěte je vyhledávání a následné podtrhnutí předem určeného písmene. Vhodné je začít písmenem, kterým dítě dobře zná, (např. kterým začíná jeho jméno Eliška). Učitelka dítěti nejprve písmeno ukáže a dítě následně vyhledává všechna písmena „E“ (rozvoj zrakového vnímání, rozlišování, pravolevé orientace, orientace v prostoru, podpora soustředěnosti atd.)

- * Hra na obchod. Jeden hráč bude prodavač/ka a ostatní děti budou nakupující zákazníci. Zákazníci požádají např. o 2 okurky, 6 housek atd. (rozvoj komunikativních schopností, početních představ atd.)
- * Hra „Hláska nás probudí“. Princip hry spočívá v rozlišování první hlásky ve slově. Na začátku hry se učitelka domluví, že děti budou mít po celou dobu hry skloněnou hlavu, tzn., že budou spát. Vzbudit je může jen domluvená hláska. (Např. domluvená hláska je „T“, učitelka pomalu říká různá slova, pokud řekne např. slovo „tygr“, které začíná domluvenou hláskou „T“, děti hlavu zvednou). Hláska je probudila. Hru lze hrát i s dalšími odměnami, např. probudí je hláska, která je ve slově obsažena nebo se vyskytuje i vícekrát (stůl, tatínek, kytka atd.)
- * Kimovky. Hry, které jsou zaměřené na zrakové vnímání a paměť. Hry lze různě odměňovat. Základem hry je soustředěně si v krátkém čase prohlédnout např. 6 libovolných předmětů (kostka, míček, knoflík, tužka, ořech, jablko), které jsou např. v krabici, košíku nebo jen libovolně položeny na stole. Po chvilce předměty zakrýt např. šátkem. Princip hry spočívá v zapamatování a vyjmenování věcí. Kontrola správnosti se provede opětovným odhalením předmětů (např. sejmutím šátku z předmětů, odkrytím víka krabice atd.). Postupně lze počet předmětů zvyšovat nebo další variantou hry může být určení chybějícího předmětu či přidaného předmětu.
- * Sluchové hádanky. Smyslem hry je rozlišování stejně znějících či podobně znějících slov (např. vlak – sak, boule – koule, síto – syto, kytka – nitka, nýt – nit, kapka – klapka, house – housle, kuň – tuň, hrábě – hrabě, koza – Róza, Míla – myla, crr – fir atd.). Učitelka se ptá dětí: Je to stejné?
- * Hra na ozvěnu. Principem hry je opakování libovolných slov. Slova lze říkat velmi potichu a dítě slova opakuje. Učitelka začneme jedním slovem, které jednotlivé děti opakuji, čímž si lze ověřit zda dítě dobře slyší. Hrou procvičujeme sluchové vnímání, soustředěnost dítěte a krátkodobou paměť. Těžší variantou hry je zapamatování a následné opakování více slov řečných najednou (veverka, jablko, míč, automobil, taška, hrneček, ryba atd.). Začneme výčtem 4 – 5 slov a postupně přidáváme. Obměnou hry může být i opakování čísel (např. 2, 15, 8, 3, 0)
- * Hra na robota. Hrou procvičujeme sluchové vnímání, soustředěnost a především schopnost analýzy a syntézy (skládání a rozkládání slov na slabiky, později na hlásky). Jeden z hráčů je robot, který neumí souvisle mluvit, takže slova rozkládá na slabiky: „ko – lo – běž – ka“. Druhý z hráčů dělá překladatele a slovo složí „koloběžka“. Role je vhodné střídat a současně i střídat jejich pořadí (nejprve mluví robot, potom překladatel, po určité chvíli mluví první překladatel, následně robot). Těžší variantou hry je rozklad slov (analýza) na jednotlivé hlásky (např. „bota“, „b-o-t-a“) a skládání (syntéza) slov z hlásek (např. „k – y – t – k – a“, „kytka“)
- * Hra Pan čáp ztratil čepičku. Známa varianta hry spočívá v říkance „*Pan čáp ztratil čepičku, měla barvu barvičku, jakou?*“ (a následně doplníme název barvy, např.) „*Červenou*“. Děti vyhledávají kolem sebe věci dané barvy. Mohou je např. vyhledat a dotknout se jich nebo je jen vyjmenovávat. Hrou procvičujeme zrakové vnímání a rozlišování, znalost základních i doplňkových barev, pozornost atd.
- * Procvičování prostorové orientaci a především pravolevé orientace a rozlišování, např. vyprávěním u obrázku (ukáž, co je vlevo, co je vpravo, co je dole, co je nahoře, co je pod stolem atd.) nebo učitelka požádá děti, aby např. dokreslily obrázek dle jejich slovních pokynů (nakreslete kytičku vlevo, nad kytičku nakreslete včelku, vpravo vedle kytičky nakreslete hříbek atd.).
- * Další možností na procvičování pravolevé orientace je jednoduchá pohybová hra Pravá – levá. Děti se pohybují po prostoru, např. pochodují do rytmu říkanky: „*Pravá, levá, pravá levá, tak se chodí do světa. Ty můj světe, kdo to splete, ten je velký*“

popleta... “ a následují slovní pokyny, které mají děti splnit, např. „zvedni levou ruku nebo dej pravou ruku v bok, stoupli si na levou nohu, udělej 5 poskoků na pravé noze, chytň se levou rukou za pravé rameno atd.“

- * Početní nebo-li matematické hádanky. Nejprve tyto matematické hádanky demonstruje učitelka na konkrétních předmětech (např. mám 5 kostek, když ti jednu kostku dám, kolik budu mít kostek nebo mám 6 kostek, udělej to tak, abychom já i ty měli kuliček stejně).
- * Vést děti při běžných aktivitách, aby si všímaly věci kolem sebe (např. při pobytu venku), aby se je snažily popsat, jaké jsou (barva, tvar, velikost, materiál atd.) kolik jich je. Před vstupem do školy nestačí, že dítě vyjmenuje číselnou řadu (tzn., jak jdou čísla za sebou: 1, 2, 3, 4, 5, 6 atd.), ale aby si pod vysloveným číslem 6 představilo, kolik to je (to je 6 pastelek, to je 6 svíček na dortu atd.). Učitelka dětem nabízí při určování počtu i různorodá seskupení atd. Do běžných činností lze zařazovat porovnání počtu předmětů (čeho je více, čeho je méně, udělej to, aby bylo více, méně nebo stejně atd.)
- * Při pobytu venku se učitelka může děti ptát, které auto stojí před semaforem první, které druhé atd. Děti mohou vytvářet vláčky a prakticky se tak seznamovat s uspořádáním.
- * Na procvičování jemné motoriky učitelka může dětem nabízet, např. navlékání korálků na nit, na podzim navlékání šípků atd.. Lze zařadit i určité kritérium, např. při navlékání střídát, 3 červené korálky, 1 modrý korálek atd.
- * Při běžných denních aktivitách může učitelka hovořit s dětmi o věcech kolem nich a postupně je vést např. k zobecňování, používání nadřazených a podřazených pojmů (Lžice, nůž, vidlička – co je to dohromady? Příbor. Které druhy zeleniny znáš? Čemu se říká dopravní prostředky, vyjmenuj některé atd.)
- * Mezi další aktivity, které učitelka může zařazovat patří např. hledání protikladů (studený x teplý, suchý x mokrý, světlý x tmavý, vysoký x nízký, široký x úzký atd.), ale i k rozvoji logického myšlení (Které zvíře je větší, pes nebo kuň?) Např. hra nedokončené věty: *Když půjdu lyžovat, tak si musím připravit...*
- * Děti velmi rády kladou otázku „Proč?“, je to jedna z dalších možností, jak učitelky mateřských škol mohou rozvíjet jejich rozumové schopnosti. Prostřednictvím jednoduchých otázek mohou učitelky podporovat u dětí rozvoj myšlení (*Proč ptáci létají? Proč ryby plavou? Proč chodí lidé do práce? Proč květina uvadne, když ji nebudeme zalévat?*)
- * Hry na rozvoj řeči, např. na nedokončené příběhy. (Např. *Byl jednou jeden dům, který (dítě doplní) stál na vysoké skále. Dále pokračujte A v tom domě bydlel*)
- * Jazyková hra „Slovní fotbal“ (rozvoj paměti, pozornosti, analyticko-syntetické myšlení, sluchové vnímání) patří k oblíbeným hrám, pokud již děti dokáží rozlišit první a poslední hlásku ve slově. Principem hry je vymyslet slovo, které začíná poslední hláskou předchozího slova (pomoranč – červ – vodník – konev...).
- * Hra, co bys dělal, kdyby... (Např. Co bys dělal, kdyby tě zastavil cizí pán a nabízel by ti, že tě svezde do školy autem? Co bys dělala, kdyby se ti stalo, že zabloudíš? atd.) Hru mohou učitelky využít současně i jako prevenci chování v nebezpečných situacích a velmi citlivě děti upozornit na případná nebezpečí.
- * Hry podporující rozvoj jemné motoriky. Učitelky mohou dětem nabídnout hry s drobnými předměty (korálky, fazolky, hrášek, kuličky), které mohou děti např. třídít nejprve dle jednoho kritéria (např. barvy), ale i podle více kritérií (podle barvy a velikosti).
- * Zařazování jednoduchých grafomotorických cvičení, která lze demonstrovat např. jen ve vzduchu nebo na větším formátu papíru a teprve potom na malém formátu papíru.

Známé je např. namotávání tzv. klubička, kdy nejprve kreslíme velké kruhy a postupně se zmenšujeme, což můžeme opět doplnit říkankou „maluji, maluji kolečko velké jako slunéčko, maluji, maluji kolečko, malé jako jablíčko atd.) Dále můžeme s dítětem trénovat další tvary, které jim lze nějak přiblížit, rytmizovat či vlastní pohyb komentovat: oblouky zleva doprava, oblouk horní (*jak skáče žába*), oblouk dolní (*houpeme se na houpačce*), střídání horní a dolní oblouk (*vlny, vlnky*), osmičky (*krasobruslařka na ledě*), čáry svislé (*natíráme plot*), čáry vodorovné (*koleje*), čáry přerušované (*prší*), kombinace vodorovných a svislých čar (*žebříky*) atd.